

E.R.SEİDOVA

e-mail: seidova.emma@oyu.edu.az

:https://orcid.org/0009-0008-3470-968X

Odlar Yurdu Universiteti

(Bakı şəh., K.Rəhimov küç., 13)

10.62021/0026-0028.2024.4.071

MÜASİR DİLÇİLİKDƏ ELEKTRON NEOLOGİZM LÜĞƏTLƏRİNDƏ LEKSİK İNNOVASIYALARIN QEYDƏALINMA XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Xülasə. Kompüter texnologiyası və müasir kompüterlər bu mərhələdə lüğətlərin qurulmasında lüğət tərtibatçılarına böyük kömək göstərə bilər. Lüğətdə sözlüyün qurulması, sistemləşdirilməsi və s. işlər qısa zaman ərzində kompüter vasitəsilə yerinə yetirilə bilər. Gələcəkdə bu tipli lüğətlərin daha da təkmilləşdirilməsi və genişlənməsi mümkündür. Beləliklə, lüğət və istifadəçi arasında yeni əlaqə yaranır: istifadəçi son nəticənin passiv istifadəçisi deyil də, sərbəst şəkildə dildə baş verən dəyişiklikləri izləmək imkanı əldə edə bilər; yeni söz və ifadələrin yaranmasında yaxından iştirak edə bilər; eyni zamanda, elektron lüğətlərə yeni leksik vahidlər təklif edə bilər. Təqdim olunan məqalədə leksik innovasiyaların mənası müəyyən edilir; onun şifahi və yazılı nitqdə funksionallığı təsdiq edilir; sözün mənasının formalaşma dinamikası izlənilir; dilin başqa leksik vahidləri ilə sinonim və antonim olması haqda məlumat verilir.

Açar sözlər: leksik innovasiya, korpus dilçiliyi, leksikoqrafiya, elektron lüğət

Həyatın bütün sahələrinə təsir etmiş informasiya texnologiyaları leksikoqrafik əsərlərin yaranma prinsiplərini əsaslı dəyişdirmişdir, korpus dilçiliyi və kiber dilçiliyin yaranmasına və inkişafına gətirib çıxarmışdır. O.M.Karpovanın qeyd etdiyi kimi dilçilikdə yuxarıda adları çəkilən sahələrin böyük əhəmiyyəti olmuşdur. “Onlar korrektə etmək, əlavə etmək, qısa müddət ərzində elektron lüğətləri yeniləmək, dil bazalarına sürətli daxil olmaq, eyni zamanda bir neçə mənbələrə daxil olmaq kimi imkanlara malikdirlər” [7, s. 62]. Müasir leksikoqrafik əsərlər hal-hazırda əsas etibarilə XX əsrin sonlarında meydana gələn elektron korpuslar əsasında qurulmuşdur.

Fikrimizcə, bu cür üstünlüklərin hesabına müasir lüğətlər zəngin dil materialına sahibdirlər. Onların elektron formatı korpusda böyük sayda linqvistik və sosiolinqvistik məlumatların toplanmasını təmin edir, bu da nəinki lüğətlərin tərkibinin sistemli yenilənməsinə, həmçinin onun təkmilləşdirilməsinə gətirib çıxarır. XXI əsrin əvvəllərində dilin müasir vəziyyətinin təsvir edilməsi fikri inter-resursların köməkliyi ilə inkişaf mərhələsini yaşamış oldu, bu da mətbəələrin veb-səhifələri və onlayn internet şəbəkələri hesabına baş verdi. Müasir dövrdə iri nəşriyyatların onlayn səhifələri çox sayda müxtəlif funksiyalara malik olub, interaktiv əməliyyatlar təklif edərək istifadəçiyə dilin öyrənilməsi və istifadəsində fərqli yanaşmanı təmin edir. Məşhur dilçi Robert Lyu ingilis dilinin müasir onlayn lüğətinin tam təsnifini vermişdir. Ənənəvi təsnifdə (lüğətin məqsədi, istifadə sahəsi və predmeti, lüğətin həcmi, materialın ardıcılığı və s.) kriteriyalardan savayı o, bir sıra fərqli və yeni kriteriyalar təklif edirdi. Bu dilçi lüğətlərin 3 yeni əlavə kriteriyalarını ayırd edirdi:

- Lüğətlərin sayı (Number of dictionaries);
- Ödənişli və ödənişsiz (Free VS Paid);
- İnstitusional və kollektiv (Istitutionals VS Collective).

Birinci kriteriyaya görə say baxımından R.Lyu lüğətləri 4 qrupa ayırır:

- 1) Avtonom onlayn lüğətlər (Individual dictionaries);

2) Toplu (Sets) lüğətlər, bir informasiya səhifəsində əlçatan olan lüğətlər toplusu (məsələn, Cambridge Dictionaries Online Page);

3) Aktual lüğətlərin səhifələrinə yönələn lüğət portalları;

4) Bir səhifəsində kontenti nümayiş etdirən, müxtəlif lüğətlərin tərkiblərinə yönələn lüğət məcmuları [11].

İspan dilçisi P.Fuertes Olivero (Pedro Antonio Fuertes Olivera) tərəfindən təklif olunan “instutsional” və “kollektiv” kriteriyaları lüğətləri 2 qrupa, məşhur nəşriyyat və institutlarda dilçilər tərəfindən tərtib edilən lüğətlər qrupuna və professional olmayan şəxslərlə birgə mütəxəssislərin kollektiv şəkildə tərtib etdikləri lüğətlər qrupuna bölürlər. İnstitutsional lüğətlər də öz növbəsində pulsuz və pullu (abunəlik haqqı tələb edən) qruplara ayrılır. İnstitusional onlayn resurslar limitli istifadəyə aid olub ticari məhsul hesab edilir və xüsusi mütəxəssislər tərəfindən tərtib edilərək yalnız konkret məqsədlərlə konkret sahələr və situasiyaların istiafəadəsi üçün nəzərdə tutulmuşdur. Pulsuz onlayn resurslar isə könüllü dilçilər tərəfindən müxtəlif reklam məqsədləri çərçivəsində tərtib olunurlar. R.Lyu aşağıda verilmiş lüğətləri məşhur və iri həcmli amerikan institutsional lüğətlərinə aid etmişdir: American Heritage Dictionary (AHD), Merriam-Webster Dictionary (MWD), Random House Unabridged Dictionary. Britaniya nəşrlərindən müəllif “böyük beşliyə” daxil olan (“The Big Five”) Cambridge English Dictionary, Oxford Dictionary, Macmillian Dictionary, Longman Dictionary of Contemporary English lüğətlərini göstərir. R.Lui qeyd edir ki, *“Britaniya lüğətləri instutsional lüğətlərin bariz nümunəsidir”* [11].

Yuxarıda qeyd edilən lüğətləri uzun müddət öz resurslarını pulsuz təqdim etməkdən çəkinmişlər, lakin bir müddət öncə Britaniya nəşriyyatı olan “Oxford University Press” istifadəçilər üçün yeni pulsuz iki lüğətin – “Oxford Dictionary of English” və onun Amerika analoqu sayılan “New Oxford American Dictionary” lüğətlərin əsasında “oxforddictionaries.com” portalını təqdim etmişdir. Lüğətin tərtib edilməsi ilə müasir vəziyyəti analiz edərkən S.A.Manik qeyd edir: *“Lüğət redaktoru, tərtibçisi və istifadəçi arasında mövcud sərhədləri yoxa çıxaran, alt-üst edən (bottom-up lexicography) yeni leksikoqrafik proses formalaşmışdır”* [8, s. 82]. Bu proses zamanı yeni terminlər meydana çıxır: “bottom-up”, “collaborative”, “user-involvement”, “crowd-sourced” və s. kimi terminlər onlayn resursların yaranması prosesində tərtibatçı ilə istifadəçi arasındakı birgə əməkdaşlığı göstərmiş olur. S.A.Manik qeyd edir: *“İstifadəçi yeni lüğətin tərtibində iştirak etməyə cəhd edir, onun ünsiyyətə və qarşılıqlı interaksiyaya ehtiyacı olur, bu da leksikoqrafiyada yeni istiqamət – könüllü leksikoqrafiyaya (volunteer lexicography) istiqamətinin yaranmasına gətirib çıxardı”* [8, s. 81].

Müasir texnologiya dilin təbii inkişafı nəticəsində meydana gələn yeni söz və ifadələri operativ şəkildə qeydə almağa, böyük informasiya ilə lüğəti təmin etməyə, müxtəlif sözlərin izahını verməyə, dilin müxtəlif variantlarını təqdim etməyə imkan yaradır. Bu cür kompüter lüğətlərinin üstün cəhətlərinə aşağıdakıları aid etmək olar:

- Həcmi qeyri-məhdudluğu;
- Həcmi çox olmasına baxmayaraq, zəruri informasiyanın axtarış sürətinin böyük olması;
- İstinadlar vasitəsilə digər lüğətlərdən əlavə məlumatların əldə edilə bilmə imkanı;
- Lüğətdəki məlumatın yeniliyi və müasir həyatla bağlılığı, yeni söz və ifadələrin dəqiq izahının olması;
- Lüğət məqalələrinin köhnəlməməsi və uzunömürlürlüyü;
- İrihəcmli olmasına baxmayaraq eyni zamanda yığcamlığı [3, s. 68].

Bunlardan savayı, son onillikdə elektron lüğətlər formalaşmışdır ki, onlar könüllülərin iştirakı ilə leksikoqraflar tərəfindən deyil də, məhz könüllülərin özləri tərəfindən yaradılmışdır, məsələn, müxtəlif təhsil müəssisələrində və nəşriyyatların saytlarında tərtib olunan lüğətləri nümunə gətirmək olar. N.S.Utkinanın qeyd etdiyi kimi: *“Müxtəlif sözlərin izahlarının axtarışı zamanı Google, Rambler, Yahoo axtarış sistemlərində ilk iyirmilikdə bu lüğətlərin yer alması onların məşhur olmasının göstəricisidir”* [10, s. 288].

Elektron lüğətlərin günü-gündən daha çox istifadəsinin artmasına baxmayaraq, istifadəçilər tərəfindən tərtib edilən internet topluların, lüğətlərin yeri hal-hazırda dilçilikdə müəyyən edilməmişdir. Qeyd etmək istərdik ki, rus dilçiliyində də bu cür könüllü proyektlər hazırlanmışdır. Onlardan O.M.Karpovanın rəhbərliyi ilə turist və bələdçilər üçün nəzərdə tutulmuş “A Dictionary without boundaries: Florence in the Works of World famous People (writers, artists, musicians). Project of Dictionary for Guides and Tourists” internet resursunu nümunə gətirmək olar. Elektron aləmdə həm də mütəxəssis nəzarəti olmadan istifadəçilər tərəfindən formalaşmış bir sıra lüğətlər mövcuddur. *“Bu cür lüğətlər istifadəçi – könüllülər tərəfindən hazırlanır, texniki nöqteyi-nəzərdən onların yüklənməsi üçün xüsusi proqrama ehtiyac duyulmur, internetə qoşulmaq kifayət edir”* [10, s. 289]. Burda əsas faktor canlı qarşılıqlı ünsiyyət və lüğətdə öz rəylərini, fikirlərini qeyd etmiş, digər istifadəçilərlə ünsiyyətdir. Bu lüğətlərin başqa bir xüsusiyyəti də onların tematik istiqamətdə olması və məsələn, hər hansı bir film və ya əsərin pərəstişkar lüğətinin yaranmasıdır. Nümunə olaraq www.harrypotterfanzone.com saytını göstərmək olar. Saytda “Harri Potter” əsərinə aid material toplusu, lüğət yer almaqdadır. Bu toplunun içində fərqli bölmələr, məsələn, “Magical Creatures” (sehrli varlıqlar), “Quidditch” (sehrli aləmdə idman oyunu), “Timeline” (hadisələrin xronoloji ardıcılığı), “Harry Potter Sweets” (şirniyyat adı), “Spells and Charms” (cadu və əməllər) və s. bölmələr yer almaqdadır. Burda əsas maraq “pronunciation” bölməsinə yönəlir, bu bölmədə müxtəlif termin, toponim, insan adları və adətən, düzgün tələffüz edilməyən sözlərin transkripsiyası verilir. Bu cür topluları O.M.Karpova leksikoqrafiyanın “Lexicography for Fun” adlanan daha yeni perspektivli budağına aid edir. Dilçilərin fikrincə, bu tip resursun həm təhsildə, həm də istifadəçi dairəsinin genişləndirilməsində əhəmiyyətli rolu vardır.

Neologizmlər və onların lüğətlərinin qiymətləndirilməsi ilə Rusiya, Fransa, Almaniya, İspaniya və digər ölkələrdə xüsusi komissiya və qurumlar məşğul olurlar. Məsələn, ingilisdilli leksik innovasiyaların monitorinqi “The English Neologia Society” tərəfindən aparılır. Son bir neçə ildə lüğətin saytı gözləniləcək qədər dəyişmişdir: yeni interfeysdən savayı informasiyanın təqdim edilməsi üçün bir neçə ödənişli bölümlər də meydana gəlmişdir. Belə ki, hal-hazırda <http://neologia.org> saytı aşağıdakı bölmələri təklif edir:

1) “Neologics: The World of New Words” – gələcəyə aid sözlərin (tomorrow’s lexicon) qeydə alınması və analizini aparır. Nəzərə alsaq ki, bütün yeni sözlər dilin lüğət tərkibinə daxil ola bilmir, müəlliflər bu kimi yeni sözləri protoloqizm (protologisms), yəni potensial neologizm adlandırırlar;

2) “Word birthing” – bu səhifədə müəlliflər yeni sözlərin yaranma səbəblərini izah edirlər və bildirirlər ki, neologizmlər adətən fərqli qrupların nümayəndələri arasında (idman qrupları, gənc nəsil qrupları və s.) yaranır və əksər halda dil qruplarının digər üzvlərinin nitqlərinə keçirlər. Köhnə sözlərin yeni sözlərlə əvəz olunmalarının bir başqa səbəbi köhnə sözlərin artıq çox istifadəsi və köhnəlməsi və onların daha yeni sözlərlə əvəzlənməsidir (“need to be replaced or refreshed over time”). Bu səhifədə, həmçinin müəlliflər qısa və lakonik olaraq nümunələrlə sözlərin meydana gəlmə üsullarını qeyd edirlər;

3) “Neologism Sites on the Web” – bu bölmə xüsusi mütəxəssislər tərəfindən qiymətləndirilən 24 resursu özündə birləşdirir;

4) “Neologism Texts” – tərkibində yeni sözlər qeydə alınmış 10 lüğət mənbəsindən siyahı: məşhur Britaniya (Longman Register of New Words, Oxford Dictionary of New Words) və Amerika (Barnhart New Words Concordance, 12000 Words: Supplement to Webster’s International Dictionary) kimi lüğət mənbələrindən istifadə edir;

5) “Pundits and Buffs” – bu səhifədə yeni sözlərin əhəmiyyətini analiz edən mütəxəssislər haqqında məlumat verilir. Siyahıda ABŞ, Britaniya və Kanadanın 7 mütəxəssisi və bir qurum – ADS (American Dialect Society) daxil edilmişdir [12].

Ədəbi dilin lüğət tərkibinin inkişafında dialektizmlər də mühüm rol oynayırlar. Dialektizmlərin ədəbi dilə daxil olmasında bədii ədəbiyyat böyük rol oynayır. Bir çox dialektizmlər isə

ümumxalq rəğbəti qazana bilmədiyi üçün ədəbi dilə daxil ola bilmir. Fikrimizcə, dialektlər ədəbi dilin maddi əsası, onun qida mənbəyidir. Dialektizmlər haqqında V.V.Vinoqradov yazır: *“Bu və ya digər sosial dialekti saxlamaq üçün yazıçılar tez-tez dialektlərə müraciət edirlər”* [5, s. 40].

Dialekt sözlər hesabına yaranan terminlər daha asan insanlar tərəfindən qəbul edilir və yadda qalır. Dialekt sözlər əsasında termin yaradıcılığı əksər elm sahələrində özünü göstərir. Bəzi dialekt sözləri bir çox ərazilərdə müxtəlif mənələrdə işlənir. Məsələn: *“kətil – dialekt sözü İmişlidə yeni doğmuş heyvanın ilk südündən bişirilən yemək, Qubada ev tikərkən tirlərin altına qoyulan ağac mənasını verir. Memarlıq sahəsində isə bu termin taxta parçası kimi izah olunur. Deməli, bu söz Qubada işlək olan mənə anlamı ilə memarlıq sahəsində işlənərək termin adını almışdır”* [2].

Tam terminləşmiş dialekt sözlərlə yanaşı, dildə terminləşməmiş, fərqli sahələrdə istifadə olunan bir çox dialekt sözlərə də rast gəlmək olur. Bu tip sözlərə daha çox dulusçuluq, ipəkçilik, zərgərlik sahələrində rast gəlinir. Zaman çərçivəsində baş vermiş müxtəlif ictimai-siyasi hadisələr dildə diferensiallaşmaya səbəb olur. M.Ə. Abdullayeva bu haqda yazır: *“Azərbaycan dilinin peşə-sənətlə bağlı leksik tərkibi Azərbaycan xalqının milli və mədəni xüsusiyyətlərini əks etdirir. Bu leksika qədim tarixə malikdir və bu terminlər dilimizin leksikasında xüsusi bir qat, təbəqə yaratmışdır”* [1, s. 9].

Məsələn, *“hil/hel”* Naxçıvan bölgəsində qadınların boyunlarına bağladığı qızıl boyunbağı, *“silsilə”* Bakı, Quba, Naxçıvan, Saluan, Şərurda qızıl və ya gümüşdən qadın bəzəyi, *“təkbənd”* Sabirabad, Şamaxı, Tovuzda kəmə, bel qayışı və s. Bu kimi sözlər müəyyən elm sahəsinə aid olmaqdan çox hər hansı əmək fəaliyyəti, xırda və ya iri istehsalata uyğun gəlir. Bu baxımdan onları termin deyil, peşə-sənət sözlərinə aid edirlər [2, s. 197, 488].

Könüllülər hesabına lüğət müəllifi bəzən neologizmin yaradıcısını da müəyyən edə bilir. Bununla bərabər sözün yaranması və istifadəsi haqda çox saylı maraqlı tənqidi fikirlər, müəllif qeydləri, istifadəçi fikirləri lüğəti daha çox məlumatla təmin olunmuş bir linqvistik bazaya çevirir. Amerikan leksikoqrafik ənənəsinə uyğun olaraq mövcud lüğətdə verilmiş sözlərin tələffüzü xüsusi işarələrlə verilməmiş, lakin uzun səsləri göstərmək üçün xüsusi diqraflardan, vurğunu bildirmək üçün isə böyük hərflərdən istifadə edilmişdir.

“Unwords.com” elektron lüğətini nəzərdən keçirək. Bu lüğət 2001-ci ildə könüllülər tərəfindən tərtib olunmuş və təqribən 2500 leksik vahiddən ibarətdir. Lüğət əlifba siyahısı əsasında izah verilərək nümunələr əsasında tərtib olunmuşdur. Lüğətin tərtibatçılarının layihələri haqda qeyd etdiklərinə görə “Unwords.com” tərkibinə müxtəlif şəxslərin və ya qrupların hansısa zaman çərçivəsində əşyaları adlandırmaq üçün düşündükləri sözləri daxil edir. Bununla da lüğət tərtibatçıları insan faktorunun vacibliyini nəzərə alaraq dil işarəsi və onun istifadəçisi (insan) arasındakı əlaqəni qeydə almağa çalışırlar. Lüğətin redaktorunun qeydinə görə bu kimi sözlər ingilis dilli lüğətlərə daxil edilmir, ancaq onlar gələcəkdə bir çox real lüğətlərdə qeydə alınmalarına ümid verirlər.

Qeyd etmək yerinə düşər ki, lüğətin sözlüyünün analizi və onun digər leksik toplularla müqayisəsi göstərir ki, bəzi leksik vahidlər tərtibatçıların ümid etdikləri kimi artıq ingilis dili daşıyıcılarının leksikonuna və bir sıra elektron lüğətlərə daxil olmağı bacarmışlar. Bu kimi bir sıra sözlərə nəzər salaq:

“blogger” (Unwords.com, Urban Dictionary, Oxford Dictionary, Cambridge Dictionary)

“anime” (Unwords.com, Urban Dictionary, Oxford Dictionary, Cambridge Dictionary)

“bushism” (Unwords.com, Urban Dictionary, Oxford Dictionary) [13]

Bu sözlər dünyanın bir çox dillərində möhkəmlənmişlər. Məhz bu da yeni leksik vahidlərin öyrənilməsinin aktuallığını sübut edir. “Unwords.com” lüğətinin əsas səhifəsində digər lüğətlər – “dictionary.com” və “merriamwebster.com” lüğətlərinin elektron variantlarına keçid mövcuddur. Lüğət aşağıdakı hissələrdən ibarətdir:

1) Ön söz (Home) – lüğətin tərtibatçısının istifadəçilərə müraciəti;

2) Lüğətin özü, harada ki, iki üsulla məlumat axtarışını vermək olur: a) əlifba sırası ilə və ya b) əlifba tematik siyahı ilə (topics). Bu siyahı 33 bölmədən ibarət olub bəşəriyyətin müasir həyatının müxtəlif sahələrini əhatə edir: tarix, siyasət, təhsil, əyləncə, səyahət və s.

Hər bir bölmə müəyyən sayda yeni sözləri özündə cəmləşdirir. Birinci əlifba sırasında göstərilən söz sayı ilə bölmələrdə olan söz sayları bəzən üst-üstə düşməyə bilər, bu da lüğətin daim yenilənməsi, yeni sözlər əlavə edilməsi səbəbilə baş verir ki, bu say mündəricat siyahısında tez bir zamanda öz əksini tapa bilmir. Təhlil olunan lüğətlərdə lüğət tərtibatçıları “Word Spy” lüğətindən fərqli olaraq mədəniyyət kateqoriyasını ayırmırlar, əksinə onu bir neçə tematik qrup şəklində təqdim edirlər. Lüğətin ümumi leksik tərkibi 1322 vahiddən ibarət olub aşağıdakı bölmələri əhatə edir: “beaut and looks” (gözəllik və görünüş), “behaviour and lifestyle” (davranış və həyat tərz), “fashion and style” (dəb və zövq), “food and drink” (yeyəcək və içəcək), “history” (tarix), “language and literature” (dil və ədəbiyyat), “love and romance” (sevgi və romantika), “music and the arts” (musiqi və incəsənət), “mythology and folklore” (mif və folklor), “religion and beliefs” (din və inanclar), “travel” (səyahət).

Fikrimizcə, lüğətin bir çatışmayan cəhəti sözlərin düzgün şəkildə yerləşdirilməməsidir ki, bəzi sözlər fərqli qruplarda təkrarlanmaqdadır. Lüğətin xüsusi bölməsində mübahisəli sözlər” (junk words) yer almaqdadır. Bu sözlər adətən neologizm hesab edilməsələr də, lüğətə daxil edirlər, çünki bəzən bu kimi sözlər istifadəçilər tərəfindən düzgün başa düşülməyə və ya yersiz istifadə edilə bilirlər. Lüğətin mikrostrukturı çox lakonikdir: söz, sözün tələffüzü, izahı. Əlavə olaraq kontekstə uyğun nümunə də verilə bilər. İzahın uzunluğu adətən 13-15 sözdən ibarət olur.

Əsas səhifədə söz vahidi ilə işləyərkən başqa bir səhifəyə daha dəqiq linqvistik məlumat almaq üçün keçid etmək mümkün olur. Məsələn:

“fashionable [fləʃəˈnə-bl] – (dəbli)

(adj) being both flashy and fashionable”.

Başqa bir səhifəyə keçid edərkən:

“fashionable – definition (izahı)

(adj) being both flashy and fashionable;

Origins: the contraction of flashy and fashionable (iki sözün qısaldılaraq birləşməsi)

Submitted by: antonymous, topics: fashion and style” [13].

İşin elmi nəticəsi: Bütün bu verilmiş nümunələrdən belə qənatə gəlmək olur ki, hər bir dilə daxil olan yeni leksik innovasiya həmin dilin müxtəlif xüsusiyyətlərini daşıyır və həmin dilin həm milli, həm mədəni, eləcə də digər spesifik xüsusiyyətləri dilə daxil olan yeni sözlə əsaslı şəkildə təsir edə bilər.

İşin elmi yeniliyi: Məqalədə dilçilik sahəsində yeni leksik vahidlərin insanın şüur, düşüncə və ruh halı ilə, tarix və mədəniyyətlə qarşılıqlı və kompleks şəkildə təhlili aparılmışdır. Eyni zamanda, cəmiyyətin milli-mədəni xüsusiyyətlərinin yeni leksik innovasiyalarda təzahürü kompleks şəkildə araşdırılır. Bu da dünyanın dil mənzərəsinin daha aydın, daha yeni formada təqdim olunmasını təmin edir.

İşin tətbiqi əhəmiyyəti: Dil və mədəniyyət, dil və insan arasında qarşılıqlı əlaqənin öyrənilməsinə koqnitiv yanaşma dil fərdinin anlanması üçün mövcud nəzəriyyənin vacibliyini vurğulayır. Qarşıya qoyulmuş məsələni təhlili dünya dil xəritəsinə, xalqların mədəniyyətinə, dil və cəmiyyət məslələrinə yeni bucaq altında baxmağa şərait yaradır.

Ədəbiyyat

1. Abdullayeva-Nəbiyeva, V. Müasir Azərbaycan dilində terminoloji leksikanın inkişafı / V.Abdullayeva-Nəbiyeva. – Bakı, – 2020, – 84 s.
2. Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti Azərb. SSR-EA // – Bakı, – 480 s.
3. Mahmudov, M. Kompüter dilçiliyi / Mahmudov, M., – Bakı, – 2013, – 66 s.
4. Məmmədzadə, S.S. Milli dil korpusları və onların formalaşması prinsipləri (Britaniya və Amerika ingiliscəsi materialları əsasında). / Bakı, – 2020, dis., –148 s.
5. Виноградов, В.В. Стилистика, теория поэтической речи. Поэтика / В.В.Виноградов, –Изд. СССР, –1963, –40 с.

6. Избицкая М.В. Словообразовательные особенности английских неологизмов из сферы «Культура» (по материалам электронного словаря «UnWords»: – 2015, – 48-52 с.
7. Карпова О.М. Английская лексикография: учеб. пособие для студ. филол. фак. вып. учеб. заведений // –Москва, –2010, Издательский центр «Академия», –176 с.
8. Маник, С.А. Мечты лексикографа в эпоху информационных технологий // Теория и практика иностранного языка в высшей школе. Иваново / –Иван.гос. ун-т, – 2019, – 80-88 с.
9. Таганова, Т.А. Интернет и словарь: новая роль нового пользователя? // Известия высших учебных заведений. Серия «Гуманитарные науки», – 2013, –Т. 4. № 1. – 50-53 с.
10. Уткина, Н.С. Волонтерские программы по составлению словарей: новые возможности и перспективы // Личность. Культура. Общество. Международный журнал социальных и гуманитарных наук. – Т. XIV. – Вып. 1. – № 69-70, – 2012, – 287-291 с.
11. Lew, R. Online dictionary skills. Electronic lexicography in the 21 century: Thinking outside the paper. Proceedings of the eLex Conference 17-19 October 2013.
12. <http://neologia.org>
13. <http://unwords.com>

E.R.Seidova

**Registration Characteristics of Lexical Innovations
in Electronic Neologism Dictionaries in Modern Linguistics
Summary**

Information technologies, which have affected all areas of life, fundamentally changed the principles of creation of lexicographic works, led to the creation and development of corpus linguistics and cyber linguistics. In modern times, the main role in the development of the vocabulary of languages is played by terms. Terms are the basis of the enrichment of the vocabulary of the language. It is the same in Azerbaijani. The main basis for the creation of the term is the creation of the concept. The main issue here is the relationship of the concept to other concepts. The development of terminology creates conditions for such events. From all the given examples, it can be concluded that the new lexical innovation entering each language carries various characteristics of that language, and both the national, cultural and other specific characteristics of that language can fundamentally affect the new word entering the language.

Key words: lexical innovation, corpus linguistics, lexicography, electronic dictionary

Э.Р.Сеидова

**Особенности регистрации лексических инноваций
в электронных словарях неологизмов в современной лингвистике
Резюме**

Информационные технологии, затронувшие все сферы жизни, коренным образом изменили принципы создания лексикографических произведений, привели к созданию и развитию корпусной лингвистики и киберлингвистики. В современное время главную роль в развитии словарного запаса языков играют термины. Термины являются основой обогащения словарного запаса языка. То же самое и в азербайджанском языке. Основой создания термина является создание понятия. Главным вопросом здесь является соотношение понятия с другими понятиями. Развитие терминологии создает условия для таких событий. Из всех приведенных примеров можно сделать вывод, что новая лексическая новация, поступающая в каждый язык, несет в себе различные характеристики этого языка, причем как национальные, культурные, так и другие специфические особенности этого языка могут принципиально повлиять на входящее в язык новое слово.

Ключевые слова: лексическая новация, корпусная лингвистика, лексикография, электронные словари

Rəyçi: filol.f.d., dos. S.S.Məmmədşadə

Redaksiyaya daxil olub: 27.10.2024